

Românii din nordul Bulgariei – considerente istorice, sociologice și etnografice*

Emil ȚÎRCOMNICU

Key-words: *ethnic minority, ethnic assimilation, Timok Valley, Romanians in Bulgaria, ethnographic research, Romanian Ethnographic Atlas*

1. Cadru general

Cercetarea etnografică, care pornește de la documentul cules și coboară în trecut pentru a găsi rațiuni și analogii în vederea explicării fenomenului, trebuie să se folosească, în primul rând, de analiza istorică. Fără documentul istoric, atestarea unui fenomen într-un anumit moment, nu se poate explica apariția într-un anumit spațiu a unei populații, respectiv a unor tradiții sau obiceiuri. Cine privește astăzi o hartă etnică pentru zona Balcanică, realizată pe baza datelor actuale statistice, va rămâne uimit, ca și călătorii și cercetătorii străini din secolul al XIX-lea, să descopere, în deplasările de teren, o altă realitate. Prezentăm, în acest articol cazul românilor din imediata vecinătate, din nordul Bulgariei.

2. Dunărea nu este o frontieră geopolitică

Românii au locuit, dintotdeauna, pe cele două maluri ale Dunării. Dunărea nu a fost o frontieră etnică, oamenii putând trece mai ușor peste fluviu decât să meargă de-a lungul lui. Dunărea reprezintă o axă pentru spațiul de etnogeneză românească.

Culturile neolitice Vinca arată faptul că a existat o circulație a bunurilor materiale peste Dunăre. Spațiul tracic, de asemenea avea ca axă Dunărea. Romanii, în expansiunea lor, nu s-au oprit la Dunăre, romanizarea populației realizându-se și la nordul Dunării. Existând un peisaj geografic asemănător la nord și la sud de Dunăre, era normal ca spațiul respectiv să fie locuit de aceeași populație.

Atât bulgarii, cât și românii, au stăpânit atât la sud și la nord de Dunăre, nemaivorbind de puternicele legături ale primilor Basarabi cu țarii sârbi și bulgari.

De asemenea, Imperiul otoman nu s-a oprit la Dunăre, întinzându-și stăpânirea și dincolo de ea.

Turcii iau în stăpânirea raiaua Giurgiului, încă din timpul lui Mircea, cuceresc Chilia și Cetatea Albă, pe vremea lui Ștefan cel Mare, cuprind Tighina și Basarabia de Sud, pe vremea lui Rareș (1538). Stăpânesc efectiv Basarabia de Sud, aproape 300 de

---

* Articolul de față a fost redactat în cadrul proiectului PNII-IDEI 868/2008 (CNCSIS-UEFISCSU).

ani. Tot turcii iau în stăpânire efectivă Ungaria de pe ambele maluri ale Dunării, dimpreună cu Banatul, la anul 1526. Pierd Ungaria, prin pacea de la Carlovitz, 1699, dar păstrează Banatul încă 20 de ani, până la 1718 (în total 192 de ani), iar partea din preajma Orșovei, până la 1791 (Noe 1939: 103).

Dar și astăzi Dunărea străbate state și prea puțin separă, cea mai lungă graniță fiind cea dintre Bulgaria și România, de la Timoc la Silistra, de unde intră pe teritoriul României în drumul său spre vărsare în Marea Neagră.

3. Scurtă privire istorică asupra situației românilor din Bulgaria

Contele A.F. Marsigli, care a călătorit la 1696 pe Dunăre până la Rusciuc (azi Ruse), scria, în *Danubius pannonicum-mysicus*, următoarele:

Românii locuiesc ambele maluri ale Dunării, începând de unde ea intră între colinele muntelui Haemus și Carpați (Vâlsan 1913: 59).

Dimitrie Cantemir pomenea pe românii de peste Dunăre, iar D. Philippide, în *Geografia României* (1815), enumera, alături de aromânii din Balcani, pe

Românii ce sunt împreună dincolo de Dunăre, în Bulgaria, Serbia, în Macedonia... ca insule între Bulgari, Sârbi și Greci, cu care s-au amestecat și se numesc pe sine până azi Români în limba lor românească (Constantinescu 1941: 22).

De asemenea, G. Căliman, om politic care a făcut o călătorie în anul 1864 până la Belgrad, scria:

Lucru demn de însemnat că majoritatea din satele de lângă Dunăre și înăuntrul Continentului (Peninsulei), sunt de Români... De la Belgrad până la Negotin în Serbia și apoi în Turcia (=Vidin), toate satele sunt de puri Români până la Vidin, de unde încep oardele tătare (Constantinescu 1941: 23).

Revoluționarul Nicolae Bălcescu, în *Scrisori către Ion Ghica*, relatează faptul că străbătând nordul Bulgariei în timpul părăsirii din anul 1849, a întâlnit numai sate românești:

În Bulgaria m-a mirat încă foarte mult neîntâlnind din Balcani și până la Dunăre nici un sat bulgăresc și numai sate românești. Unde sunt Bulgarii? În Bulgaria se află puțini (Români) prin orașe și apoi între Vidin și Niș și dincolo de Balcan, Românii se întind în toată Bulgaria proprie și pe tot malul drept al Dunării până la Belgrad. În partea serbică, pe Dunăre, cum mi s-a spus, sunt mai mult de 40000 de familii române (Constantinescu 1941: 23).

Cu toate acestea, cecetătorii români, ca și fruntașii politici din România, au întârziat să-și aplece atenția asupra populației românești din imediata apropiere a graniței de sud. Un sprijin important a fost acordat aromânilor, existând, până la 1900, peste 100 de școli și zeci de biserici finanțate de statul român în Balcani. Chiar micul grup etno-lingvistic al istroromânilor a intrat în atenția cercetării odată cu călătoria lui Ioan Maiorescu din 1857.

Dar este de neînțeles cum 5000 de Istroromâni, un simplu obiect de curiozitate lingvistică și etnografică, s-au bucurat de atâta atenție și cercetare în timp ce 3-400.000 Români, pe cari Bănățenii și Oltenii aveau prilejul să-i vadă zilnic cu ochii liberi, pe malul din față al Dunării, n-au îmbiat, în afară de trecerea întâmplătoare a

lui Căliman, nici un călător sau cercetător român, în curs de o jumătate de secol, de când ei apăreau stăruitor în cărți de știință europeană și de când problema lor se punea atât de părtinitor în istoriografia sârbească. Și, încă o enigmă: Theodor Burada, neobositul călător spre cele mai depărtate și mai neaccesibile ținuturi de risipire ale Românilor, nu i-a cercetat nici el (Constantinescu 1941: 33).

Explicația pe care o dăm stă în faptul că românii timoceni, fiind asemănători cu oltenii și bănățenii, nu se vedea nevoia studierii lor, cercetările făcându-se în principal către grupurile de populație mai îndepărtate care prezentau un anumit exotism.

Este adevărat că, de la intrarea sârbilor în spațiul dintre Vidin și Morava (1833) și până la 1890, românii din Serbia au avut dascăli și preoți care au folosit în școli și biserici limba română. La fel, în Bulgaria, până la 1900, românii au avut deplină libertate în folosirea limbii materne în biserică și școală. Un călugăr greco-catolic, Samoil Dragsin, stabilit între românii din Vidin pe la 1865, a reușit să atragă la biserica greco-catolică 15000 de români timoceni, având ca proiect refacerea unei Daco-Românie. Felix Kanitz, aflat la Vidin pentru cercetări arheologice, scria intrigat despre acest personaj, călugărul greco-catolic trimis cu misiune de către Mitropolia Blajului printre românii timoceni:

Precum se știe, politica statului maghiar în Banat și Transilvania de multă vreme pune bețe în roată propagandei care tinde către unirea tuturor Românilor într-un mare stat Daco-Român. Acest popă Draxin se străduiește însă din anul 1869 să atragă Valahii din jurul Vidinului, care locuiesc între Dunăre și Timoc, în fagașul mișcării naționaliste pentru crearea unei Românie Mari”. (Kanitz 1875, apud Constante, Golopenția 1943: 30).

Înțelesul misiunii lui Dragsin, o prezintă E. Bucuța care, a tipărit în anexă la lucrarea lui din 1923 și scrisorile lui Dragsin către Mitropolia Blajului:

Ceea ce era prilej de ocară pentru marele călător, n-are poate de ce să fie unul și pentru noi. Dragsin, preotul bănățean, făcut numai din voia sa misionar drumeț, sparge cadrul prea strâmt în care încearcă să-l închidă cu încuietori de ironie și de milă Kanitz. Prea se simte că, în ce ne privește, acesta se născuse la Budapesta. Astăzi truda lui pe acele locuri și în viață are pentru noi alt înțeles. Un slab chenar de lumină se arcuește peste această față, plecată dintr-un sat din Torontal ca să sufere și să biruie pe căile Domnului. În istoria Românilor vidineni, atât de săracă, episodul Dragsin e unul din cele mari și ușor putea fi o răspântie, iar în a noastră, a tuturor, destul de lipsită de misionari, o pagină aprigă și rară (Bucuța 1923: 36).

Gustav Weigand la 1900 prezenta situația socială a românilor din Bulgaria astfel:

Cu prilejul vizitării mai multor case românești, în diferite sate, am putut să-mi dau seama că locuitorii se simțeau foarte bine în noua lor patrie, pe care o schimbaseră cu cea veche, abia acum 100 de ani [se referă la faptul că a existat un aflus de populație de peste Dunăre, din Țara Românească, mai ales după aplicarea Regulamentului organic] [...] Fiecare țaran este proprietar și se bucură de aceleași drepturi ca și bulgarii. În școli se predă limba românească; elevii însă învață cu plăcere și bulgărește, fiindcă au nevoie de această limbă. În părțile mărginașe ale regiunii lingvistice românești, cu sate în care se vorbesc mai multe limbi, limba românească se pierde, nu însă și în satele mari pur românești din regiunea compact românească (Weigand 1900b, apud Constante, Golopenția 1942: 37).

Iar într-o altă lucrare, G. Weigand arăta că, față de Sebia care a intervenit brutal îngrădind drepturile românilor dintre Timoc și Morava,

În Bulgaria realitățile sunt altele. Acolo din partea guvernului bulgar nu se face nimic pentru bulgarizarea Românilor. În biserică se slujește în limba românească, preoții sunt Români, e drept că la școală se învață și bulgărește, dar limba de predare este tot cea românească. Bine înțeles că administrația e bulgărească și cunoașterea limbei bulgare s-a răspândit mult, fără constrângere. Români se simt acolo destul de bine. Ei au pământ admirabil și mai ales sunt proprietari – și nu sunt nevoiți, ca frații lor din nordul Dunărei, să lucreze în dijmă în folosul marilor proprietari. În nici un caz nu simt nevoia de a se întoarce în patria lor din Valahia Mare. O comparație a dialectelor ne arată destul de precis de unde au venit, trebuie însă să se arunce o privire asupra părții a doua din atlasul meu lingvistic; aici se vede dintr-o dată coincidența Banatului cu Craina până la Luchie – ca punctul cel mai sudic – și Vratna – ca cel mai estic. Regiunile mărginașe dela Est și Sud au fost colonizate cu locuitori din Gorj și Mehedinți, inclusiv localitățile vestice din Bulgaria, care în parte au fost populate cu Sârbi, în schimb în localitățile estice locuitorii lor au venit din Dolj. Astfel putem afirma cu toată certitudinea despre satul Florentin că locuitorii au trecut aici venind din regiunea Hunia, Moțaței, altfel n-ar exista asemănarea dintre (sker = fer, care altfel ar fi inexplicabilă) (Weigand 1900a, apud Constante, Golopenția 1942: 89–90).

Situația minorității române s-a schimbat după intervenția României împotriva Bulgariei în al doilea război balcanic, din 1913. Datorită faptului că primul război balcanic a anulat prevederile Tratatului de la Berlin, principiul invocat de România a fost de a se rediscuta și frontiera bulgaro-română. În urma tratatelor, guvernul bulgar era de acord cu mici cedări teritoriale, parafate chiar în Protocolul de la Sankt Petersburg din 26 aprilie/ 9 mai 1913. În urma agresiunii ordonate de regele Ferdinand al Bulgariei împotriva foștilor aliați sârbi și greci la 16/29 iunie 1913, România a intervenit în conflict împotriva Bulgariei. Chiar dacă Bulgaria a fost ulterior de acord cu încheierea unei păci separate româno-bulgare și cedarea teritoriului dobrogean pe linia Turtucaia-Balcic, lucrurile s-au agravat în scurt timp și Bulgaria a fost forțată să capituleze pe toate fronturile (Ungureanu 2009: 50–52).

Obținerea de către România a teritoriului Dobrogei de Sud pe linia Türkşmil-Ekrene, în urma Tratatului de la București avea să inflameze relațiile româno-bulgare din perioada ulterioară, aceasta răsfrângându-se și asupra populației românești din Bulgaria. De asemenea, conflictul din Primul Război Mondial, când Bulgaria a fost aliata Antantei împotriva României, ocupând pentru o vreme întreaga Dobroge, revenită la România în urma Tratatului de la Neuilly-sur-Seine din 27 noiembrie/ 10 decembrie 1919, a făcut ca relațiile interbelice să rămână tensionate.

Românii aceștia transdanubieni rămăseseră multă vreme închiși în cele două țări, în care, după 1833 și 1878, s-au trezit cetățeni cu alt nume. Simțeau că sunt deosebiți de concetățenii lor prin regimul aparte pe care au început să-l aibă. Drepturile vechi se pierdeau, în ce-i privea, cu fiecare zi. A fost întâiu școala și limba lor, mai târziu biserica și la sfârșit tot ce le dădea și le păstra o înfățișare proprie. S-a mers atât de departe încât li se sfâșiau, când ieșeau pe uliți, hainele albe, pentru că le purtau de când se pomeniseră între oameni îmbrăcați în haine închise la culoare sau chiar negre. Nu li se îngăduia o asemenea deosebire de ceilalți. Nu mai puteau să

vorbească în limba părintească decât pe furiș. Între cei mai mândri dintre ei s-a născut atunci o dorință de împotrivire. De pe urma acestei împotriviri au început să se ivească la școlile de dincoace de Dunăre, între noi, tot mai mulți școlari veniți din mijlocul lor. Dacă nu puteau să-și vadă de suflet acasă, făceau ce puteau și-și trimiteau copiii între frații liberi, ca să apere cel puțin în ei acest suflet (Bucuța 1942: XVII, XVIII).

Datele statistice sunt relevante asupra modului în care românii ies oficial din istoria Bulgariei.

4. Apariția și dispariția românilor din statistica bulgară. Estimări etnice

În secolul al XIX-lea, cercetătorii străini au semnalat prezența masivă a românilor în Bulgaria. În anul 1822, E. Klein estima un număr de 200000 de români. Date oficiale, inconsecvente și discutabile, avem de la 1881 (49070 români) și 1887 (75235 români). La o distanță de 6 ani, diferența este uriașă, ceea ce ne dă arată nerelevanța anchetelor oficiale.

La fel de inconsecvente și tendențioase sunt și recensămintele din prima jumătate a secolului al XX-lea, așa cum arată în studiul său Florea Florescu (1942), care a avut ca sursă recensămintele oficiale bulgare.

Astfel, în anul 1905 apar 87847 români, ceea ce aduce un spor de 4675 persoane în 18 ani, dar cifra este diminuată, aflându-se în Bulgaria, la 1900, peste 100000 de români. În anul 1910 apar 96502 (după limbă maternă), 81272 (după origine etnică). Recensământul din 1910 arată deficiența celui din 1905, apărând un plus de 6655 persoane. Românii din Bulgaria aveau, la începutul secolului trecut, o reprezentare clară a românității lor. În județul Vidin au fost recenzați 48531 români.

În anul 1920 apar 75065 (după limba maternă) și 66944 (după origine etnică). Cifrele arată o scădere chiar față de recensământul din 1905. Față de cel anterior, din 1910, scăderea este de peste 20%, un procent mare chiar dacă 9 sate, cu o populație de 5530 locuitori, au fost cedate Serbiei. În județul Vidin au fost recenzați 38752 români.

Recensământul din 1920, care dă un număr cu mult inferior numărului de Români din 1910, este o piesă care dovedește o metodă de lucru, dar și un sistem oficial, demascat prin neconsecvență de la recensământ la recensământ (Florescu 1942: 129).

În anul 1926 apar 83746 (după limbă maternă) și 79248 (după origine etnică). Datele recensământului se apropie de cele din 1910. În regiunea Vidin au fost recenzați 42414 români.

În anul 1934 apar 16405 români (după origine etnică). Datele recensământului încearcă să arate că românii au dispărut din Bulgaria. În județul Vidin au fost recenzați 2771 români.

Acesta înseamnă, referindu-ne la recensământul din 1926, că Românii din Bulgaria în numai 8 ani de zile, au dispărut aproape cu desăvârșire, de la [cu] 67341 cât fuseseră socotiți atunci. Ori au fost asimilați ori au decedat. Față de recensământul din 1910, au dispărut și mai mulți: 80097 suflete! (să se noteze că nu am socotit nicio creștere). Și cine au dispărut? Tocmai Românii din regiunile compacte, ca acea a

Vidinului (Timocului) de pildă și nu Românii răzlețiți prin plăși unde predomină elementul bulgăresc (Florescu 1942: 138).

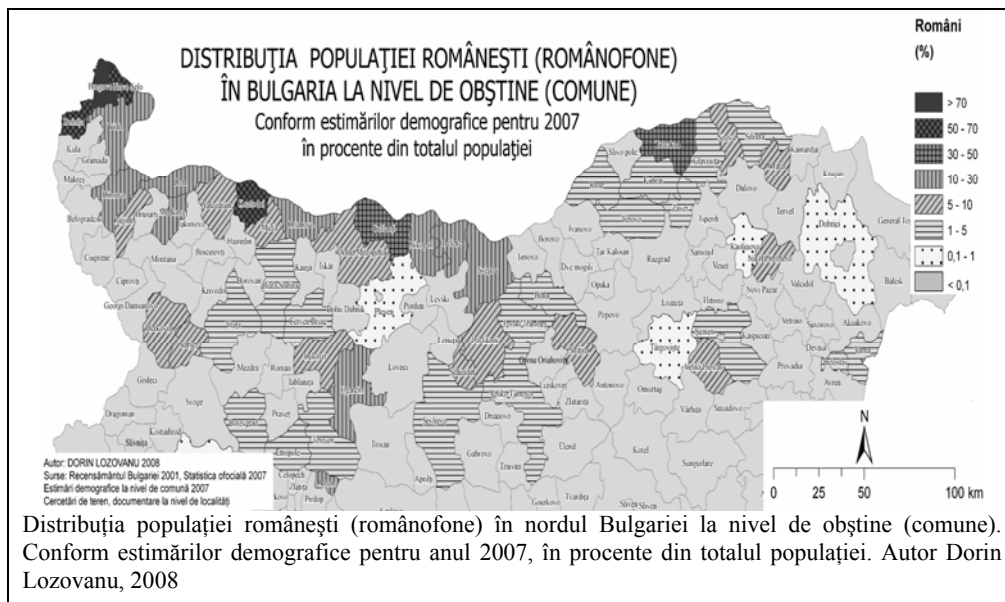
Pentru anul 1940 se estima cifra de 250000–280000 români în Bulgaria, iar în județul Vidin 74569 români. Numărul românilor din Bulgaria ar fi trebuit să fie însă de 500000, iar dacă se lua în calcul bulgarizarea unei bune părți dintre ei, numărul lor n-ar fi trebuit să scadă sub 300000.

Referindu-ne la ceea ce afirmă E. Klein în 1822, astăzi populația românească din Bulgaria ar trebui să fie de circa 500000 suflete. Admițând însă că multă populație românească s-a bulgarizat, după cum a afirmat și Jireček (1891: 123), dar ținând seama și de faptul că și astăzi avem încă localități românești ce ne sunt necunoscute la poalele Balcanilor sau chiar în Balcani, numărul Românilor – dacă el a fost evaluat exact de E. Klein în 1822 – nu poate fi în niciun caz mult sub 300000. Deși numărul Românilor din Bulgaria este așa de mare, ei nu se bucură de niciun drept de minoritari. Școli nu au, iar bisericile, în care tradiția lăsase ca limba de propăvăduire să fie cea românească, au fost închise sub ochii noștri, între 1931–1934. Persecuțiile se țin lanț sub diverse forme: amenzi pentru vorbirea limbii românești, oprirea manifestațiilor populare, interzicerea portului și deportări în lagăre sau orașe din Macedonia (Florescu 1942: 142).

În anul 2001 apar în recensământ 10554 vlahi și 1088 români. Realitatea este cu totul alta. Există în zona Timocului și de-a lungul Dunării multe localități cu populație de origine etnică română. Numărul de 10556 vlahi, recenzați în afara zonei Timocului este surprinzător de mare (de exemplu, presupunem că în regiunea Varna o parte a rudarilor românofoni au fost recenzați ca vlahi). În județul Vidin, au fost recenzați 155 vlahi și 16 români. Conform lui D. Lozovanu, în obștina Vidin, în anul 2007, sunt aproximativ 37700 de români.

Insulele de românită din nordul Bulgariei, prezente în hărțile etnice din secolul al XIX-lea sunt astăzi mai restrânse. România a cedat Bulgariei, în urma aplicării Tratatului de la Craiova din 15 septembrie 1940, cele două județe ale Dobrogei de Sud, cunoscute sub numele de Cadrilater, făcând schimb de populație pentru a rezolva pentru totdeauna problemele etnice ale Dobrogei, în privința populației bulgaro-române. 110000 de români din Cadrilater au fost transferați în Dobrogea de Nord, în locul lor plecând 63000 de cetățeni români de origine bulgară. Astfel, astăzi, în Tulcea și Constanța nu mai există bulgari, iar în Durostor și Caliacra nu mai găsim români.

În zona Timocului există astăzi 31 sate și orașul Bregovo, locuite compact, în proporție de peste 70 %, de populație de origine românească. De asemenea, de la Lom la Șiștov, există aproximativ 50 de sate, locuite în proporție de peste 10 % cu populație românească. Și în Turtucaia (Tutrakan), se mai află o comunitate românească importantă.

Din diferite motive, mai ales istorice, avându-se în vedere presiunea exercitată de autoritățile bulgare după 1930, dar și faptului că românii nu au avut acces la învățământ și religie în limba maternă, românii ezită să-și declare apartenența națională românească. Nu se pot face generalizări, există procese identitare complexe, dar uneori cercetătorul sesizează „teama” interlocutorului atunci când este abordată problema identitară. Apreciem că românii, mai ales în centrele urbane, se află într-un proces avansat de asimilare și aculturație.

5. Situația identitară a românilor din Bulgaria

Situația identitară a românilor timoceni, atât din Serbia, cât și din Bulgaria, ca și a românilor dunăreni din Bulgaria, este extrem de precară. Neavând școli în limba maternă, liturghia desfășurându-se în slavonă, ei nu au învățat să scrie și să citească în limba română. Prin sistemul educativ, vreme îndelungată, s-a inoculat ideea că ei aparțin națiunii sârbești, respectiv bulgărești, că vlahii sunt parte componentă a sârbismului, respectiv bulgarismului. Etonimul *rumân*, sub care ei se autodefineau și, parte dintre ei, se autoidentifică și astăzi, a fost înlocuit cu exonimul *vlah*, nume sub care au fost cunoscuți de către sârbi, respectiv bulgari. În Bulgaria românii, în mare parte oameni care provin din mediul rural, au început să se rușineze de faptul că vorbesc limba română, că sunt rumâni/ vlahi, numele «vlah» având conotația de om înapoiat, de la țară.

Etnologul Annemarie Sorescu Marinković are dreptate când afirmă că identitatea românească s-a transformat, treptat, în primă fază prin inoculare ideologică, apoi prin accept tacit, într-o identitate vlahă.

Autorii sârbi și autoritățile sârbești folosesc, pentru a se referi la comunitatea românilor timoceni, termenul *vlahi*. Ceea ce nu ar trebui să fie mai mult decât o chestiune de echivalență lingvistică a devenit însă, între timp, un adevărat izvor de confuzii care, în cazuri extreme, a dus chiar la negarea componentei daco-romane a

acestora. În ultimele decenii, s-a iscat o adevărată polemică pe marginea termenului *vlah*, lansându-se o serie de teorii legate de identitatea etnică a populației care, în mod oficial, este considerată, atât în Serbia, cât și în Bulgaria, ca fiind alcătuită din vlahi, care vorbesc o limbă distinctă, limba vlahă. Astfel, s-a emis teoria că etnonimul «vlah» și glotonimul «vlahă» ar fi diferite de etnonimul «român», respectiv glotonimul «român». [...] De regulă, locuitorii din Valea Timocului folosesc termenul *român/ rumân* pentru a se autodenumi, în timp ce populația slavă în mijlocul căreia trăiesc utilizează etnonimul *vlah*. Ba mai mult, atunci când vorbesc românește, românii timoceni spun că sunt *rumâni*, iar când vorbesc sârbește/ bulgărește afirmă că sunt *vlahi* (sr./bg. „Vlasi”). Locuitorii acestui areal au, de asemenea, conștiința dublei apartenențe și la alt nivel: din punct de vedere teritorial și administrativ, ei fac parte din Serbia, respectiv Bulgaria, în timp ce, din punct de vedere spiritual și etnic sunt diferiți de sârbi/ bulgari. Antropologul francez Dejan Dimitrijević-Rufu vorbește de identitatea duală, contextuală a românilor timoceni: identitatea românească este exprimată în cadrul comunității locale românești/ vlahe, iar în afara acestei comunități ei își declară o identitate sârbească (Sorescu Marinković 2006: 73–74).

Mergând pe o analiză calitativă, încercând să surprinzi modelul de gândire al interlocutorilor, modul în care ei se autodefinesc și cum își construiesc argumentele în afirmarea identității, surprinzi o diversitate de opinii, la subiecții intervievați în nordul Bulgariei. În zona timoceană, pădurenii, cu toate că sunt mai depărtați de granița României, își afirmă, în mare parte, identitatea românească în discuție cu interlocutor român, mai ales pentru persoane trecute de 40 de ani. În zona satelor de văleni, mai apropiate de zona de Dunăre, dar și de orașele Bregovo și Vidin, se afirmă și o identitate vlahă, cu toate că, de cele mai multe ori se pune semnul egalității între vlah și român. Când spun că sunt vlahi, oamenii se referă în special la faptul că nu vorbesc limba literară românească, ci o limbă plină de arhaisme și regionalisme. De asemenea, mulți afirmă că sunt bulgari deoarece trăiesc în Bulgaria, nefăcând deosebirea între originea etnică și cetățenie. Exemplu:

În toată Bulgaria, noi, când plecăm, bulgarii, care sântem pe lângă Vidin aicea, ne zăc tot vlahi. [Bulgarii vă zic vlahi. Dacă vă întreabă un român ce sunteți, ce spuneți, român sau vlah?] Este o chestie pe care eu nu o înțeleg, nu știu ce să spun. Nu m-a întrebat pe mine la fel cineva: ești vlah sau român? Eu cred că vlahii nu sunt veniți de la turci, sânt veniți din România, de la muma care e România. Am vorbit limba veche, cum ne spune pe la Craiova când ajungem. De la bunici, de la bunica, de la părinți. În casă nu vorbea *nima*, bunica nu vorbea un cuvânt bulgăresc, vorbea numai românește, limba vlahă a noastră veche¹.

În schimb, românii dunăreni, întâlniți mai ales în satele amplasate de-a lungul Dunării, la vechile vaduri de trecere, mulți având strămoși veniți de o generație sau două din România, fapt pentru care erau numiți țăreni, nu își asumă o identitate vlahă. Spun că sunt bulgari, motivând faptul că trăiesc în Bulgaria, că au buletin bulgăresc, dar în același timp că sunt români, că au rude în România, de unde au venit părinții sau bunicii lor. Mulți bărbați în trecut au traversat Dunărea pe gheață și și-au ales fete din satele corespondente din România. Afirmă că satele sunt românești, în opoziție cu satele bulgărești din zonă, se identifică ca români, în raport cu turcii sau bulgarii cu care conlocuiesc.

¹ Mitco Petrov din Calenic, n. 1955 în Calenic; informație de teren, Calenic, Bulgaria, iunie 2009.

Exemple din interviurile de teren din localitatea Kozlodui:

Noi toți vorbim rumânește. Și maica și tatco și tot, tot. Eu sunt Cazacovi, Cazașca familia, Cazacovi. *Samo* [doar] bulgari sunt, nu sunt români. Așa *isti schi rumâniț*. [Vorbește românește dar zice că este bulgar!] Da, da. Hârlețu tot este așa. *Samo* noi cu Hârlețu și cu Țâbul vorbim rumânește. Noi ne scriem bălgari dar vorbim rumânește. Până nu vorbești o țără românește parcă nu te-ai săturat de vorbă².

No, pe română, aicea unde este, sunt Diricov. Io, ce-o să-ți spui, tata-l meu cum este. Se spune Ilie Vișinescu. El e rodit în România, născut în Rumânia *cest naturală ne româniț*. Tas-o, mă-sa, toți sunt rumâni, frați are, surori are³.

O altă informație din Baikal:

Cum merge neamul nostru? Bunicul Ion Ciocan e din Baikal, aicea, se duce în Orlea și ia pe baba Todora, româncă. Și face familie, naște pe Mihai și Mihai vine aicea și găsește pe Stana, o duce acolo în Orlea, face șase copii acolo, doi gemeni, mama și sora ei, vine aicea, se mărită. Păi neamul, așa e neamul aicea, Orlea și Baikal⁴.

6. Istoric al cercetărilor la românii din Bulgaria

O serie de cercetători străini din a doua parte a secolului al XIX-lea au străbătut Peninsula Balcanică pentru a studia populațiile din Imperiul otoman și din noile state apărute. Evident, aceste cercetări erau făcute în vederea trasării unor noi frontiere în urma prăbușirii imperiului otoman, dar și în scop comercial. Românii din nordul Bulgariei sunt prezenți în hărțile etnice realizate de G. Lejean (1861), G.M. Mackensie și A.P. Irby (1867), H. Kiepert (1867), Karl Sax (1877), E.G. Ravenstein (1870), E. Stanford (1877), A. Synvet (1877) ș.a. De asemenea, sunt pomeniți în lucrările lui G. Lejean, *Ethnographie de la Turquie d'Europe*, in „Petermann's Geographischen Mitteilungen”, Gotha, Justus Perthes, 1861; Felix Kanitz, *Donau Bulgarien und der Balkan*, Leipzig, 1875; C. Jireček, *Das Fürstentum Bulgarien*, Wien, 1891; Gustav Weigand, *Rumänen und Arumunen in Bulgarien*, Leipzig, 1900 și *Die Rumänischen Dialekte der kleinen Walachei, Serbien und Bulgarien*, Leipzig, 1900 ș.a.

C. Constante, cu pseudonimul „De la Timoc”, publica o monografie statistică despre *Românii din Serbia* în anul 1907, iar în anul 1910 G. Vâlsan și G. Giuglea realizau cercetări de teren în zona timoceană, atât din Serbia, cât și în Bulgaria. De asemenea, Leon Boga a cules material etnografic din Serbia, cam în aceeași perioadă. Vâlsan publica la 1913 un studiu intitulat *Românii din Bulgaria și Serbia*. În anul 1923 Emanoil Bucuța a publicat *Românii dintre Vidin și Timoc*, o lucrare reprezentativă pentru spațiul timocean bulgăresc, care are ca anexă scrisorile călugărului greco-catolic Samoil Draxin, precum și culegeri de literatură populară.

Timp de 10 ani, în perioada 1934–1944, a apărut la București revista „Timocul”, în paginile căreia sunt cuprinse articole și studii de istorie, cultură, etnografie, folclor ș.a. În 1943 apărea culegerea de poezii populare a lui Cristea

² Ivanca Coleva, 74 de ani, [născută în] 1936; informație de teren, Hârleț, Bulgaria, iulie 2009.

³ Margarita Vișinescu, n. 1931 în Kozlodui, tatăl născut în România; informație de teren, Kozlodui, Bulgaria, iulie 2009.

⁴ Marinov Rumen Morov, n. 1955 în Baikal, informație de teren, Baikal, Bulgaria, iulie 2009.

Sandu Timoc, intitulată *Poezii populare de la românii din Valea Timocului*. În *Atlasul Lingvistic Român*, partea I (1938), partea II (1940), au fost incluse trei localități din valea Timocului, din Bulgaria: satele Sveti Petăr (azi Drujba), Halova și Bregova. În anii 1942–1943 au apărut sub egida Societății Române de Statistică trei volume de studii și izvoare istorice intitulate *Românii din Timoc*, sub coordonarea lui C. Constante și A. Golopenția, cu prefață de Sabin Manuilă și introducere de E. Bucuța.

În 1967 Cristea Sandu Timoc a publicat culegerea folclorică *Cântece bătrânești și doine*. Gh. Bolocan a înregistrat texte în anul 1955, iar Virgil Nestorescu a realizat anchete dialectale în 28 de sate din regiunea Timocului, în cadrul colaborării inter-academice dintre Academia Republicii Populare Bulgaria și Academia Republicii Socialiste România, desfășurată între anii 1969–1976.

După 1990 au apărut alte lucrări de referință privind etnologia românilor timoceni: Virgil Nestorescu, *Românii timoceni din Bulgaria*, București, 1996, Editura Fundației Culturale Române; Nicolae Panea, Cornel Bălosu, Gheorghe Obrocea, *Folclorul românilor din Timocul bulgăresc*, Editura Omniscope, Craiova, 1996; Monica Budiș, *Comunitatea românească de pe Valea Timocului bulgăresc*, Editura Militară, București, 2001. Despre românii dunăreni s-a scris însă mai puțin, remarcabilă fiind lucrarea lingvistică scrisă de Victorela Neagoe și Iulia Mărgărit, *Graiurile dacoromâne din nordul Bulgariei. Studiu lingvistic. Texte dialectale. Glosar*, Editura Academiei Române, București, 2006.

Bibliografie

- Bucuța 1923: Emanoil Bucuța, *Românii dintre Vidin și Timoc*, București, Tip. Cartea Românească S.A.
- Bucuța 1942: Emanoil Bucuța, *Introducere la Românii din Timoc*, vol. I, p. XVII–XXI, culegere îngrijită de C. Constante și A. Golopenția, București, Societatea Română de Statistică, Tipografia „Bucovina” I.E. Torouțiu.
- Budiș 2001: Monica Budiș, *Comunitatea românească de pe Valea Timocului bulgăresc*, București, Editura Militară.
- Constante, Golopenția 1942: C. Constante, A. Golopenția (coord.), *Românii din Timoc*, vol. I, Societatea Română de Statistică, București, Tipografia „Bucovina” I.E. Torouțiu.
- Constante, Golopenția 1943: C. Constante, A. Golopenția (coord.), *Românii din Timoc*, vol. II, Societatea Română de Statistică, București, Tipografia „Bucovina” I.E. Torouțiu.
- Constantinescu 1941: N.A. Constantinescu, *Chestiunea timoceană*, București.
- Constantinescu 1943: N.A. Constantinescu, *Vechimea românilor timoceni*, București, Institutul de Arte Grafice.
- Florescu 1942: Florea Florescu, *Românii din Bulgaria*, București, 1943, extras din „Buletinul Societății Regale de Geografie”, Anul LXI, 1942, p. 125–143.
- Jireček 1891: C. Jireček, *Das Fürstentum Bulgarien*, Wien.
- Kanitz 1875: Felix Kanitz, *Bulgaria dunăreană și Balcanii*, în Constante, Golopenția (1943: 11–32), extras tradus din limba germană, *Donau Bulgarien und der Balkan – historisch, geographisch, ethnographische rasestudien, am den jahren 1860-1870*, Leipzig, 3 vol.
- Lozovanu 2008: Dorin Lozovanu, *Populația românească din Peninsula Balcanică, Studiu uman și geografic*, Iași (rezumat teză de doctorat).
- Neagoe, Mărgărit 2001: Victorela Neagoe, Iulia Mărgărit, *Graiuri dacoromâne din nordul Bulgariei*, Editura Academiei Române, București.

- Nestorescu 1996: Virgil Nestorescu, *Românii timoceni din Bulgaria*, Editura Fundației Culturale Române, București.
- Noe 1939: C. Noe, *Lămuriri în legătură cu un „răspuns”*, în „Sociologie Românească”, nr. 1–3, an. IV, p. 106–111.
- Panea, Bălosu, Obrocea 1996: Nicolae Panea, Cornel Bălosu, Gheorghe Obrocea, *Folclorul românilor din Timocul bulgăresc*, Editura Omniscop, Craiova.
- Sorescu Marinković 2006: Annemarie Sorescu Marinković, *Cultura populară a românilor din Timoc – încercare de periodizare a cercetărilor etnologice*, în „Philologica Jassyensia”, an II, nr. 1, p. 73–92.
- Țîrcomnicu 2010: Emil Țîrcomnicu, *Atlasul etnografic român. O notă de cercetare*, în „Sociologie Românească”, nr. 2, p. 108–117.
- Ungureanu 2009: George Ungureanu, *Problema Cadrilaterului în contextul relațiilor româno-bulgare (1919–1940)*, Brăila, Muzeul Brăilei, Editura Istros.
- Vâlcu 1998: Ștefan Vâlcu, *Românii uitați. O introducere în chestiunea timoceană*, în „Sud-estul european și contextul european”, Buletin, Institutul de Studii Sud-Est Europene, București, p. 99–109.
- Vâlsan 1913: George Vâlsan, *Românii din Bulgaria și Serbia*, în „România și popoarele balcanice”, București, reeditată în Constanțe, Golopenția (1943: 49–66).
- Weigand 1900a: Gustav Weigand, *Dialectele românești ale Valahiei Mici, ale Serbiei și ale Bulgariei*, în Constanțe, Golopenția (1942: 77–94), extras tradus din limba germană, *Die Rumänischen Dialekte der kleinen Walachei, Serbien und Bulgarien*, Leipzig.
- Weigand 1900b: Gustav Weigand, *Românii și Aromânii în Bulgaria*, în Constanțe, Golopenția (1943: 33–50), extras tradus din limba germană, *Rumänen und Arumunen in Bulgarien*, Leipzig.

The Romanians from the Northern Bulgaria – Historical, Sociological and Ethnographical Grounds

The ethnographical research which starts from the field document and goes back to finding reasons and analogies to explain the phenomenon, firstly has to make use of the historical analysis. In the absence of the historical document, the attestation of a phenomenon in a certain moment, the presence in a certain space of a population, of some traditions or customs could not be explained. If you look at an ethnographical map of Balkan area, drawn based on today statistical data, to your amazement, as that of the foreign travelers and researchers from the XIX century, you would discover in your field researches, a different reality. We show you in this paper the situation of the Romanians from close neighborhood, the Northern of Bulgaria.

*Institutul de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu”, București
România*